

Siunattu paperi!

■ Uusi vuosituhat on alkamassa. Olemme tottuneet sähköiseen viestintään. Historiallinen Aikakauskirjakin pyytää ja varsin usein saakin käsikirjoitukset disketillä, sähköisessä muodossa. "E-mail" kiidättää käsikirjoitukset avaruuden halki tarvittaessa kirjapainoonkin. Ilman muuta kehitys on ollut siunauksellinen kirjoittajille ja lehdentekijöille, mutta historian tutkimukselle usko modernin viestimen kaikkivoipaisuuteen on myös melkoinen uhka.

Elektroniikka takaa hyviä hakumenetelmiä ja helpottaa hakemistojen tekemistä. Se nopeuttaa tiedon siirtämistä ja popularisointia, mutta haittojakin on. Määrätynlainen helpous houkuttelee työntämään internet-tiedostoihin informaatiota, josta puuttuvat kokonaan tieteellisen työn perusta ja lähdemerkinnät. Voimakkaasti yleistäen voisi sanoa, että internet-tiedostot ovat diletantismien tasolla. Ainakin toistaiseksi kelvolliset multimedia, cd-rom ja muut elektroniikkasovellutukset ovat kovin kalliita, niiden tekeminen kun vaatii huonosti maksetun humanistisen työn lisäksi myös atk-väkeä.

Tieteelle sähköisen tekstinkäsittelyn käyttäminen on jo sinällään aiheuttanut haittoja. Koska kuvaruudussa näkyy vain parinkymmenen rivin patkka kerrallaan, häviää tutkielmista helposti jänteveys ja sen mu-

kanaan tuoma iskevyyttä. Tekstiä ei sähköisessä muodossa hahmoteta kokonaisuutena kuten paperilla.

Kuvaruudun käytännön ongelmat eivät ole suuri uhka. Paljon suurempi vaara on edistysuskon aiheuttama luulo, että kirjeenvaihto sähköiseksi muutettuna olisi myöhemminkin tutkimuksen käytettävänä.

Tiedon popularisoinnin ja osittain myös tieteen muun julkistamisen alueella tulevaisuus toki on elektroniikan, kunhan vain laadua jaksetaan parantaa. Sen sijaan tiedon pysyvään arkistointiin elektroniikka ei koskaan tule kelpaamaan. Sen osoittaa jo tähänastinen lyhyt kokemus. Tietotekniikan järjestelmät vaihtuvat huimaavalla vauhdilla, eikä muutaman vuoden kuluttua enää ole käytettävissä niitä välineitä, joilla nykyisin tietoja sähköisessä muodossa tallennamme. Säilöttyä tietoa ei enää saa luettavaksi.

Valtion virastot siirtyvät tuon tuosta modernimpaan tekniikkaan, rahaa "palaa" eikä aiempien tiedostojen uusimiseen pystytäkään. Kehittyneimpiinkin laitteisiin ilmaantuu jokin vika, suurin piirtein kerran viikossa, joko itse laitteiden tai käyttöohjelmien virheiden takia. Internet-yhteyksiin kytkettyihin koneihin tunkeutuu viruksia, jotka tuhoavat myös itse tuotetut aineistot. Mennei-

syyden ja nykyisyyden hallitsemisen kannalta korvaamatonta tietoa tuhoutuu joka päivä. Elektroniikka on hyvä palvelija, huono isäntä ja vielä huonompi säilyttäjä.

Samaan uhkaryhmään kuuluu ajatus, että nykyihminen säästäisi ratkaisevan paljon rahaa tuhoamalla vanhoja arkistoja. Seulonta on asian ammattitermi.

Ajattelutavan perusteet ovat tietysti ymmärrettävät. Nykyisin käytössä olevat kopiokoneet ja printerit työntävät suustaan kymmeniä kopioita kirjelmistä ja muistioista. Jotakin on tehtävä tulvan hillitsemiseksi, ja arkistolaitos onkin antanut päteviä ohjeita virastoille aineiston supistamiseksi.

Loogiselta kai tuntuu ulottaa seulontasäännökset myös vanhoihin arkistoihin. Juuri tämä ajatus on vaarallinen. Tutkijat ovat iloinneet, kun menneiltä vuosisadoilta ja vuosikymmeniltä on saatu arkistoihin talteen melkoinen määrä materiaalia – ajoilta jolloin paperille kirjoitettiin muutakin kuin sanahelinää ja jolloin myös oli merkittäviä ajatuksia paperille pantavaksi. Ei vielä tyydytty siihen, että tietojenkäsittelykone piirtää suorareunaisen tekstin ja vaikuttavan ulkonäön, mikä nykyisin tuntuu olevan monen asiakirjan tärkein ominaisuus.

Arkistoja on aina tuhoutunut tulipalojen myötä, tulvissa tai muuten vain huolimattomuuden takia. Kaikkein tarpeettomimmat tappiot tällä alalla kuitenkin on tuottanut suunnitelmallinen arkistonhoito. Sydän verta vuotaen on jouduttua näkemään, että monien koulujen kokoelmista on arkistoon luovuttamisen jälkeen ”seulottu” arvostelukirjoja ja muuta tutkimukselle tärkeää materiaalia, jopa viime vuosisadan puolelta, että Ulkoasiainministeriön arkiston kansioista on vasta viime vuosikymmeninä revitty pois Suomeen sota-aikana tulleiden ulko-

maalaisten henkilötiedot ja että Sota-arkistossa jo kauan sitten hävitettiin tutkimukselle äärettömän tärkeitä puolustusministeriön tiliarkistoa. Toki sotien ajalta säästettiin vuoden kolmen ensimmäisen kuukauden tositteet.

Toivottavasti tutkijat jaksavat protestoida tätä lyhytnäköisyyttä vastaan. Tilaahan ei säästä lainkaan ainakaan se, että kansiosisältä poistetaan kymmenen prosenttia tai yhdeksänkymmentä prosenttia. Kansio on senkin jälkeen ulkomitoiltaan yhtä paksu. Eikä menneiden vuosikymmenten arkistojen huolellinen seulominen säästä ainakaan rahaa; siihen tarvittavien palkkojen maksaminen vie monin kerroin sen mitä asiakirjojen vaatima tila. Kokonaisten asiakirjaryhmien tuhoaminen tutkimatta taas on edesvastuutonta.

Asiakirjojen mikrofilmaaminen, samoin elektroninen ”skannaaminen” (engl. scan) ovat erinomaisia varmuus- ja käyttökopioiden hankkimistapoja. Jokainen kokenut historiantutkija kuitenkin tietää, että jopa valokuvattuna asiakirja on menettänyt osan informaatiostaan. Vain alkuperäisestä voidaan saada tarvittaessa varmuus.

Jättäkää meille tutkimusmateriaalimme – ja mieluummin paperilla. Sähköisen tallentamisen edut eivät korjaa vanhojen materiaalien järjestelmällisen tuhoamisen aiheuttamia pysyviä tappioita. Turhuudessa toiminta vetää vertoja sille byrokralle, joka nykyisin syntyy, kun valtion laitokset perivät toisiltaan vuokraa toimitiloista ja tutkijoilta aineiston käyttömaksuja. Joku nero-patti (?) keksi tämän Suomessakin kymmenkunta vuotta sitten – ”tulosvastuun” taikasanan nimissä!

Obto Manninen